

موج نخست با اختراع دستگاه چاپ فشاری گوتنبرگ در قرن پانزدهم میلادی آغاز شد و در ادامه با پیدایش چاپ‌های افست و سامانه‌های چاپ دیجیتال، امکان تکثیر مکانیکی و انتشار توده‌ای آثار را در مقیاس وسیع مهیا ساخت. موج دوم با تحول علوم محاسباتی و تجهیزات رایانه‌ای شکل گرفت که از سامانه‌های اولیه الکترومکانیکی گذر کرد و با ورود ریزرایانه‌ها، لپ‌تاپ‌ها، تلفن‌های هوشمند و سرانجام پردازش‌های پیشرفته هوش مصنوعی، ماهیت آماده‌سازی متن را دگرگون ساخت. موج سوم نیز انقلاب جهانی ارتباطات مبتنی بر وب و اینترنت است که تاروپود زیست مدنی را متحول کرده و نشر را در قرن بیست‌ویکم در فضایی نوین قرار داده است؛ فضایی که نادیده‌گرفتن ابعاد فناورانه آن، انزوای ساختار نشر را به دنبال خواهد داشت.

دکتر صالحی با تبیین کارکردهای ملموس ابزارهای جدید، از پدیده «چاپ بر اساس تقاضا» (POD) به‌عنوان یکی از پیش‌ران‌های اقتصاد کتاب نام برد و اظهار داشت این شیوه علاوه بر کاهش ریسک انبارداری و حذف خواب سرمایه، معضل کمیاب و نایاب‌شدن عناوین فاخر و کم‌مخاطب را برای همیشه از میان می‌برد. بر پایه داده‌های آماری ارائه‌شده از سوی وزیر فرهنگ، میانگین رشد سالانه صنعت چاپ بر اساس تقاضا در بازارهای بین‌المللی حدود ۲۶ درصد برآورد شده و در مجموعه‌های بزرگی نظیر آمازون سهمی بالغ بر ۵۵ درصد از فروش جاری را به خود اختصاص داده است؛ امری که ضرورت سرمایه‌گذاری شرکت‌های دانش‌بنیان داخلی را بر این زیرساخت دوچندان می‌سازد.

وی همچنین سیر تکاملی نشر دیجیتال را واکاوی کرد و افزود این قالب از حدود سال ۱۳۹۲ در سطح بین‌المللی و بازارهای داخلی تثبیت شده است. وزیر فرهنگ به استناد یافته‌های پیمایش پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات در پاییز سال گذشته خاطرنشان کرد ۵۲.۴ درصد از پاسخ‌گویان مطالعه کتاب فیزیکی را ترجیح می‌دهند و ۱۸.۵ درصد رسانه‌های الکترونیک را انتخاب اول خود می‌دانند که این ضریب در گروه سنی جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال به‌مراتب پررنگ‌تر است. علاوه بر آن، بر پایه نتایج پیمایش سبک زندگی ایرانیان در سال ۱۴۰۲، میانگین مطالعه کتاب صوتی در کشور ۳۵ دقیقه در روز و در مناطق کلان‌شهری حدود ۴۵ دقیقه گزارش شده و ۱۱.۷ درصد شهروندان صوت را بستر اصلی مطالعه روزمره خود اعلام کرده‌اند. دکتر صالحی همچنین ورود به حوزه «کتاب‌های تعاملی» به‌ویژه در بخش کودک و نوجوان را الزامی توصیف کرد، چراکه نسل برآمده از عصر شبکه‌های مجازی، نقشی فعال و مشارکتی در فرآیند یادگیری و خلق متن طلب می‌کند. تحقق عدالت فرهنگی، اجتماعی و جغرافیایی از دیگر محورهای اصلی سخنان وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی بود. وی تصریح کرد نشر الکترونیک، کتابخانه‌های هوشمند برخط و ابزارهای صوتی گام ارزنده‌ای در مسیر محرومیت‌زدایی از افراد دارای معلولیت‌های بینایی، شنوایی و توان‌یابان جسمی به‌شمار می‌روند؛ اقشاری که در دوره‌های گذشته به دلیل هزینه‌های گزاف چاپ بریل یا محدودیت‌های دسترسی فیزیکی، با موانع فراوان مواجه بودند. هم‌زمان، شبکه‌های پایدار ارتباطی و نرم‌افزارهای آنلاین کتاب‌خوانی، شکاف توزیع را در روستاهای مرزی و مناطق کم‌برخوردار جبران کرده و ضریب دسترسی عادلانه به علم و دانایی را ارتقا می‌بخشند.

هوش مصنوعی، الزامات حقوقی و حفظ اصالت خلاقیت ادبی

دکتر صالحی ورود سامانه‌های هوش مصنوعی مولد به عرصه فرهنگ را پدیده‌ای چندوجهی، پیچیده و تا حدی مبهم دانست که سرنوشت تمدنی بشر را در کانون دگرگونی قرار می‌دهد. وی با مقایسه خطرات فناوری با سوانح جاده‌ای یادآور شد همان‌طور که وقوع تصادفات رانندگی انسان را از توسعه خودرو منصرف نمی‌کند، آسیب‌های احتمالی هوش مصنوعی نیز نباید به بستن درهای نوآوری بینجامد، بلکه چاره کار در شناخت مخاطرات، آینده‌پژوهی و آمادگی پژوهشکده‌های علوم انسانی نهفته است. وزیر فرهنگ صیانت از روح اصیل ذوق ایرانی در برابر خروجی‌های قالبی الگوریتم‌ها را یک خط قرمز هویتی خواند و هشدار داد تنوع سبکی و غنای شاهکارهای ادب فارسی از فردوسی، نظامی و مولوی تا عطار، حافظ و سعدی نباید قربانی سیستم‌های ماشینی شود و ایران صاحب خلاقیت و ذوق نباید به کارخانه تولید انبوه متون یکنواخت تنزل یابد.

ادامه در ستون صفحه ۱۱

مشارکت پارک علوم و فناوری های نرم و صنایع فرهنگی جهاد دانشگاهی انجام شد:

گام بلند تلفیق دانش بنیان‌ها با اقتصاد کتاب

هم‌زمان با دومین روز از هفته دولت، مرکز «کارآفرینی و نوآوری چاپ و نشر خانه کتاب و ادبیات ایران» و «نمایشگاه دائمی کتاب‌های برگزیده جمهوری اسلامی ایران» با حمایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با مشارکت محوری پارک ملی علوم و فناوری‌های نرم و صنایع فرهنگی جهاد دانشگاهی و خانه کتاب و ادبیات ایران، با حضور سیدعباس صالحی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، علی منتظری رئیس جهاد دانشگاهی، محمدحسین ایمانی خوشخو رئیس پارک ملی علوم و فناوری‌های نرم و صنایع فرهنگی، محسن جوادی معاون امور فرهنگی، ابراهیم حیدری مدیرعامل خانه کتاب و ادبیات ایران و جمعی از مدیران، پژوهشگران و فعالان صنعت نشر رسماً به بهره‌برداری رسید.

با ضرورت پیوند نشر سنتی با زیست‌بوم اقتصاد

دانش بنیان

راه‌اندازی این مرکز تخصصی، نقطه عطفی در تاریخ تحولات فرهنگی و رسانه‌ای کشور به‌شمار می‌رود که با هدف نزدیک کردن یکی از کهن‌ترین صنایع فرهنگی به ظرفیت‌های اقتصاد دانش‌بنیان، ابزارهای نو ظهور و زیست‌بوم کسب‌وکارهای خلاق پی‌ریزی شده است. این پردیس نوآورانه صرفاً محلی کالبدی برای استقرار اداری چند شرکت نوپا تلقی نمی‌شود، بلکه به‌مثابه کانون راهبردی گفت‌وگو، ایده‌پردازی، آزمون الگوهای نوین تجاری و تبدیل ابتکارات دانشگاهی به خدمات و محصولات مورد نیاز صنعت چاپ و نشر طراحی گردیده است. استقرار تیم‌های خلاق و دانش‌بنیان در این بستر می‌تواند راه‌حل‌های علمی و پایداری را برای تمامی بخش‌های زنجیره ارزش نشر-از ایده اولیه، تولید محتوا، ویرایش و صفحه‌آرایی تا مراحل فنی لیتوگرافی، چاپ، توزیع، مدیریت انبارداری، بازاریابی، توسعه کانال‌های فروش و تعامل چهره‌به‌چهره با مخاطبان- فراهم آورد.

صنعت چاپ و نشر کشور در سال‌های اخیر با چالش‌های ساختاری، مالی و فناورانه متعددی دست‌به‌گریبان بوده است. نوسانات شدید نرخ ارز، تورم مداوم هزینه‌های جاری تولید، جهش قیمت کاغذ و ملزومات اساسی چاپ نظیر زینک و مرکب، موانع استهلاک و نوسازی ماشین‌آلات صنعتی، افت نسبی قدرت خرید عمومی خانوار و تحول سریع الگوهای مصرف کالاهای فرهنگی از جمله تنگنایهای واقعی این حوزه است. افزون بر این، رشد پرشتاب بازار کتاب‌های الکترونیک و گویا، ظهور پلتفرم‌های توزیع آنلاین و گرایش فزاینده نسل جدید به ابزارهای دسترسی پرسرعت، اکوسیستم کتاب را دگرگون ساخته است؛ رویدادی که نشان می‌دهد اصرار بر رویه‌های سنتی و غیرپویا دیگر پاسخگوی نیازهای پیچیده بازار نبوده و به‌کارگیری فناوری‌های نوین و مدل‌های نوین تجاری نه انتخابی تشریفاتی، بلکه ضرورتی زیستی برای تداوم تاب‌آوری و رقابت‌پذیری اقتصاد نشر به‌شمار می‌رود.

فناوری‌های نوین قادرند در حوزه‌های حساسی چون بهینه‌سازی زنجیره تأمین، مهار هزینه‌های سربار، پیش‌بینی دقیق رفتار خرید مصرف‌کنندگان، توزیع هدفمند و حذف واسطه‌های غیرضروری، تحلیل پرسونای مخاطب، صیانت از حقوق مالکیت فکری و مقابله با چاپ‌های غیرمجاز و افست، نقشی تحول‌آفرین ایفا کنند. به‌علاوه، ترکیب مدیریت کلان‌داده‌ها، الگوریتم‌های هوش مصنوعی، درگاه‌های فروش اشتراکی و زیرساخت‌های نوین مدیریت دارایی‌های محتوایی، هدایت صنعت نشر را از شیوه‌های متکی بر حدس، آزمون و خطا به سوی تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر شواهد تجربی و راهبردهای علمی هدایت می‌کند. بر همین مبنا، ارزش راهبردی این مرکز نوآوری در پیوند زدن واقعی دستگاه‌های سیاست‌گذار، دانشگاه‌ها، شتاب‌دهنده‌های فناوری و بدنه حرفه‌ای نشر نهفته است تا شکاف دیرین میان نظریات دانشگاهی و فوریت‌های کف بازار پوشش داده شود.

تحلیل امواج سه‌گانه فناوری، چاپ بر اساس تقاضا و عدالت فرهنگی

دکتر سیدعباس صالحی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، در آیین افتتاح این مرکز با تبیین مبانی تمدنی کتاب و فناوری، کتاب را والاترین و درخشان‌ترین تجلی بُعد انسانی انسان برشمرد و تأکید کرد سرآغاز بشریت، تفکر، تعقل و بالندگی اندیشه است و در طول تاریخ هیچ تمدنی بدون اتکا به متن مکتوب و سنت کتابت متولد نشده است. وی با اشاره به این که تمدن‌ها تا هنگامی زنده‌اند که توان آفرینش و بازتولید فکری در قالب کتاب را حفظ کنند، یادآور شد که کتاب فراتر از یک رسانه تاریخی، جوهره هویت‌بخش انسان است و در نتیجه، هرگونه پژوهش و سرمایه‌گذاری پیرامون ابزارهای نو ظهور مرتبط با این پدیده، عین توجه به گوهر انسانیت و توسعه فرهنگی محسوب می‌شود.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی با کالبدشکافی تاریخی اثرگذاری فناوری بر صنعت نشر، سه موج تحول بنیادین را تشریح نمود.